

Hellenleştirmede Bir Yerleşim Ögesi: Katoikia

A Settlements Component in Hellenization: Katoikia

Ayşe Gül AKALIN*

Öz:

Aleksandros'un ardıllarının Hellenizm'i yaymakta kullandıkları etkin politikalarından biri de yeni yerleşimler kurma yoluyla şehirleşmedir. Bu yeni yerleşimler başlangıçta çoğunlukla koloni olarak kurulmuştur. Söz konusu koloniler ise ilk etapta askeri ordugahlar şeklinde karşımıza çıkmaktadır. İşte Makedonlar'a ait garnizon kökenli bu koloniler yazıtlarda „Katoikia“ olarak geçmektedir. Katoikia'lar Hellenleştirme kapsamında merkezi sistem içinde tek tip ve tek elden yönetilen birçok yerleşimin çekirdeğini oluşturmuştur. Hatta Katoikia kökenli yerleşimler Roma döneminde bile, her ne kadar yönetim biçimleri değiştirilmiş olsa da, farklı karakterleriyle varlıklarını sürdürmüşlerdir.

Anahtar Kelimeler: Hellenleştirme, Yerleşim Politikası, Anadolu, Katoikia

Abstract:

One of the effective strategies that the Successors of Alexandros use to spread Hellenism is urbanising by founding new settlements. Most of the time these settlements were originally founded as colonies which originally occur as military headquarters. These colonies with a garnison background are named as "Katoikia" in the inscriptions. Despite their form of government being these settlements with Katoikia origin have continued to exist with different characteristics even in Roman Time. When their settlement locations are closely observed it can be better understood why the Katoikia settlements have a military background. That is the Diadochoi were in need of military control not only for their internal struggles and their safety in places recently settled in but also for the systematic deployment they

---

* Yrd. Doç. Dr., Ayşe Gül AKALIN, A.Ü- DTCE. Eskiçağ Tarihi Anabilim Dalı, TR 06500 Sıhhiye-Ankara, akalın@humanity.ankara.edu.tr

had to put into force. They have been able to ensure the safety between their borders and control the native inhabitants around with the help of these headquarters which were located on strategic spots. After all these the headquarters, i.e Katoikia have been made into cities either through the enforced immigration of native or greek rooted people from neighbour settlements or other places or through enforced synoikismos. Katoikia have consequently formed the basis of many uniform settlements ruled by one governor in a central system under the umbrella of Hellenism.

Key Words: *Hellenization, Urbanization, Anatolia, Katoikia*

Aleksandros'un ardılarının *Hellenizm*'i yaymakta kullandıkları etkin politiklardan biri de yeni yerleşimler kurma yoluyla şehirleşmedir. Bu yerleşimler başlangıçta, çoğu kez koloni şeklinde kurulmuştur. Koloniler ise ilk etapta Makedon ordugahları olarak karşımıza çıkıyor ki daha sonra sivil halk göçüyle bunlar büyük yerleşimler haline getirilmişlerdir. İşte Makedon kökenli, bu garnizon kolonilere "*Katoikia*" adı verilmiştir. Ele geçen yazıtlar ışığında Hellenistik krallıklar arasında Seleukoslar'ın bu yöntemle çok sık başvurdukları ardından Ptolemaioslar'ın da yer yer bu yöntemi kullandıklarını görüyoruz.

Kolonilerin ilk etapta askeri olmalarının nedeni kuruldukları yerler izlenince daha iyi anlaşılabilir. Öyle ki *Diodokhlar* hem aralarında sürdürdükleri mücadeleler sırasında hem de yeni gittikleri alanlarda kendi güvenlikleri ve yürütmeleri gereken sistematik yayılım için askeri kontrole ihtiyaç duymuşlardır. Özellikle stratejik noktalarda kurulmuş bu üstlerden aralarındaki sınırların güvenliğini sağlarken etraflarındaki yerli halkı da kontrol etmişlerdir. Devamında *Katoikia*'lar çevrelerindeki yerleşimlerden ya da başka yerlerden Grek kökenli ve yerli halkların göç ettirilmesi ya da zorlama *Synoikismos*'larla merkezi ve büyük birer yerleşim haline getirilmişlerdir. Böylece *Katoikia*'lar Hellenleştirme kapsamında merkezi sistem içinde tek tip ve tek elden yönetilmesi amaçlanan birçok büyük yerleşimin çekirdeğini oluşturmuşlardır.

Katoikia'nın bu şekilde anlamlandırılması aslında modern araştırmacıların eldeki belgelere dayanarak yaptıkları tartışmaların sonucunda geline bir aşamadır. Bu yorumların çıkarıldığı özgün belgeler ise daha çok epigrafik kaynaklardır. Ancak her geçen gün arkeolojik araştırmalarla kaydedilen sonuçlar ve bulunan yeni yazıtlardan edinilen yeni bilgiler konunun hala tartışma ve yorumlara açık olduğunu göstermektedir.

Yazıtlarda rastlanan şu kelimeler: κατοικειν= ikamet etmek, oturmak, κατοικουντες = ikamet edenler, yaşayan sakinler, κατοικια = (birçeşit)

ikamet yer/alanı olarak günümüz dillerine çevrilmektedir¹. Fakat bu kelimeler içerdikleri anlamlarla Grekçe'de söz konusu eylemleri ifade eden tek ve ortak terimler değildir. Ancak bunların içerdikleri şeylerin, eř anlamlı diğer Grekçe kelimelerden farklı şekilde, Greko-Makedon kökenli insanlara özgü olduklarını belirtmek için tercih edilmiş oldukları kabul edilmektedir².

Bu terimlerin hangi coğrafyada kullanıldığı ve en erken ne zamana indiği konusundaki değerlendirmeler şimdiye kadar ele geçmiş yazıtlar yoluyla yapılmaktadır. Bu konu için araştırmacılar Phrygia ve Lykia yazıtlarını temel dayanak olarak almıřlardır³. Söz konusu terimlerin geçtiği bu yazıtlar hem coğrafi hem de kronolojik açıdan araştırmanın iskeletini oluşturmuştur. Bunlara göre, Makedonlar'ın askeri ve sivil kolonileri tüm Hellenistik krallıkların alanlarına yayıldığı halde *Katoikia* olarak adlandırılmış yerleşimlere sadece Anadolu'da rastlanmaktadır⁴. Yerleşim tipiyle bağlantılı *Katoikos* terimi Lydia'da Hellenistik'ten Roma dönemine kadar olan yazıtlarda karşımıza çıkarken *Katokia* adının açıkça geçmesi yani koloninin bu terimle anılması Roma İmparatorluk dönemi yazıtlarında yer alır. Phrygia'da ise Roma dönemine kadar Makedon kökenli *Katoikia* varlığına işaret eden bir belge yoktur⁵. Ancak Seleukos ve Ptolemaios kurulumu yerleşimlerin yoğun olduğu Kilikya'da yürütölmekte olan epigrafik araştırmalar ve yüzey arařtırmaları⁶ sunacakları sonuçlarla bu konudaki bilgilerimizi önemli ölçüde arttıracak ve birçok soruya cevap/yeni boyut getireceklerdir.

Bu türde kurulmalara bakıldığında, çoğunluğunun Seleukos, bir kısmının da Ptolemaios döneminde var olduklarının anlaşılmasına rağmen belgelerin içerdikleri bilgiler, ait oldukları zamanın öncesine gönderme yapma olanağı sağlamaktadır. Öyle ki bazı *Katoikia*'ların tarihinin Aleksandros dönemine kadar indiği anlaşılır⁷. Özellikle Hellenistik dönem yayılma politikasının geneli kapsamında, yazıtların içerdikleri ip uçlarını değerlendiren bazı tarihçiler *Katoikia*'ların bir kısmının Aleksandros döneminde kurulmuş koloniler oldukları görüşünde birleşmektedirler. Bu

¹ Oertel, 1921, 1 ve Schuler, 1996, 33 vd.

² Billows, 1995, 148, dn.9

³ Cohen, 1991, 50 ve Tschirikower, 1927, 121, Schuller, 33

⁴ Bunlar MÖ 243 yıllarına karşılık gelen Sipylos Magnesia'sı, Smyrna, Lydia ve Phrygia'da kurulmuş katoikialardan bahseden yazıtlardır (Cohen, 1991, 42)

⁵ Cohen, 1991, 50

⁶ Mersin Üniversitesi'nden Prof. Dr. S. Durugönöl ve ekibi, Yrd. Doç Dr. Ü. Aydınöğlü Kilikya'da bu konuları aydınlatacak kazı ve kapsamlı yüzey araştırmalarına devam etmekte ve sonuçları düzenli olarak yayınlamaktadırlar. Paralelinde İstanbul Üniversitesi'nden Prof. Dr. M.H Sayar ve ekibi de bölgenin Epigrafik araştırmalarını sürdürmekte ve önemli belgeleri gün ışığına çıkartıp yayınlamaktadırlar.

⁷ Oertel, 1921, 3, Cohen, 1995, 424 vd.

yaklaşım çerçevesinde burdaki kolonistlerin Asia'ya, yani yeni topraklara yerleşmek amacıyla Aleksandros, Antipatros, Antigonos ve diğer Diodokhlar'ın seferleriyle geldiklerini ileri sürerler. Kolonistlerin çoğunluğu kraliyet ordusuna hizmet etmiş yaşlı komutanlarla ordudaki Makedon ve diğer barbar askerlerdir⁸. Bu fikirlerin dayandırıldığı kanıtlarsa gerek sikkelerinde gerekse yaşadıkları yerlerdeki mimari yapılarının üzerinde, etnik karakterlerini uzun süre koruduklarını gösteren Makedon sembolleridir⁹. Ayrıca özellikle Lydia'da bulunmuş yazıtlar da Roma dönemine ait olmalarına rağmen, hala içerdikleri Makedon kökenli ay ve kişi isimleriyle de bu savı desteklemektedir¹⁰. Buna rağmen Aleksandros döneminde de bu türde yerleşimler *Katoikia* olarak mı adlandırılıyordu, açık değildir, çünkü bunu gösteren bir belge henüz bulunamamıştır.

Aslında Anadolu'da Erken dönem Makedon kolonisi olarak bilinen ama hangi Diodokh tarafından kurulduğu kesin olmayan birçok yerleşim vardır. Pelte¹¹, Doidye¹², Kobedyle¹³, Hrykanis¹⁴, Kadoi¹⁵, Nadrasa¹⁶ gibi adları bilinenler başlıca örneklerdir, ancak bunlardan Stratonikeia¹⁷, Apollonis¹⁸ dışındakilerin *Katoikia* olup olmadıkları kesin değildir¹⁹. Belgeler Anadolu'daki *Katoikia*'ların büyük kısmının Seleukoslar tarafından kurulmuş olduğunu ortaya sermektedir. Özellikle Lydia'dan bulunmuş Roma dönemine ait yaklaşık kırkbeş yazıtta *Katoikia* ya da *Katoikos* terimleri geçer ki. Bunların işaret ettiği yerleşimlerin bir kısmının olasılıkla Makedon öncüllerinden veraset yoluyla kalmış ama çoğunun da Seleukos kurulumu olduğu savunulur²⁰. Antik kaynaklara bakıldığında örneğin bu koloniler arasında Thyateria'nın da kesin bir Seleukos *Katoikia*'sı olduğundan bahsedilmektedir. Bu bilgi bir yazıtla da desteklenmektedir²¹.

⁸. Billows, 1995, 178

⁹. Cohen, 1995, 424 vd.,

¹⁰. Cohen, 1991, 44

¹¹. a.g.e, 318

¹². Cohen, 1995, 206

¹³. a.g.e, 214

¹⁴. a.g.e, 209

¹⁵. a.g.e, 213

¹⁶. a.g.e, 223

¹⁷. a.g.e, 438

¹⁸. a.g.e, 201

¹⁹. Oertel, 1921. 4 ve Cohen, 1991. 46

²⁰. Cohen, 1991. 43

²¹. OGIS I 211 yazıtında Apollan'a ithaf yer almaktadır ve bununla beraber, bu yerleşimdeki Makedonya askeri tümeninden bahsedilmektedir. Strabon'a göre (Strab. XIII 4,4) Thyateria I. Seleukos kolonisi olarak kurulmuştur. Bu da yaklaşık İÖ 274 yılında karşılık gelmektedir (Cohen 1995, 438)

Tartışılan önemli noktalardan bir diğeri *Katoikia*'ların sivil mi yoksa askeri bir kurulum mu oldukları ve ne tür karakter taşıdıklarıdır. Lydia'daki Seleukos *Katoikia* ları için askeri karakter baskın gözüktürken Phrygia'dakilerin sivil karakter taşıdıkları düşünülür²². Seleukos *Katoikia*'larının askeri kökenli koloni oldukları görüşü, daha çok onların içinde buldukları şartlar ön planda tutularak ileri sürülmektedir. Öyle ki Seleukoslar'ın amacı kilit konumda kurulan merkezi yerleşimlerle topraklarını genişlemek ve aynı zamanda buralarda egemen yönetim sistemi yerleştirmekti²³. Buna göre hem diğer Ardıllar hem de yerli halkla mücadele ederken, yeni yerleşimleri kurmadan önce bu alanlara uzanan güzargahlar üzerinde askeri üstler kurmaları akla daha yakındı. Öyle ki bunların bir kısmı daha sonra sivil halkın yerleşmesiyle gerçek birer yerleşim haline gelirken bir kısmı askeri anlamda stratejik işlevleri bittikten sonra ortadan kalkmışlardır²⁴. Örneğin İçbatı Anadolu'daki *Katoikia*'ların çoğunun Galatlar'a karşı kuruldukları taraftar toplayan bir görüştür. Bu üstler yoluyla Seleukoslar Anadolu içindeki kontrollerini 2. yy içlerine kadar sürdürmüşlerdir. Ardından Attalos ve Ptolemaioslar da buralardaki kurulumlara aynı amaçla devam etmişlerdir²⁵. Yine aynı şekilde Seleukoslar'ın Dağlık Kilikya'da kurdukları üstler özellikle yerli kabilelerin arkadaki büyük üstlerine saldırılarını önlemek amacıyla taşıyan birer ön karakol işlevindeydi. Bunlardan bir kısmının sadece *phorourion*²⁶ olması söz konusuysen, bir kısmı gelişerek büyük yerleşimler haline gelmişlerdir²⁷.

Seleukoslar yeni kuruluşların yanında kendilerinden önce var olan bazı Grek yerleşimleri ve Makedon kolonilerini de takviye ederek yeni bir şekle sokmuşlardır²⁸. Phrygya'da ele geçen, *Katoikia*'larla ilgili ondört yazıttan dokuz tanesi Attaloslar'dan bahseder; bunlar MS. 2 ve 3. yy'lara ait

²². Cohen, 1991, 43

²³. Rostovzeff, 1955, 373

²⁴. Oertel, 1921. 12 ve Billows, 1995. 178,

²⁵. Troas'da İÖ 218 yılında Trakya'dan getirilen Galat askerleriyle kurulmuş Aigosages kolonisi bu duruma bir örnek teşkil eder (Cohen 1991, 46); Oertel, 1921. 3

²⁶. Aydınöglü, 2004, 173, ve yine 2004 s. 181'de "(Olba) Territorimunda gerçekleştirilen yerleşim düzenlemesi temelde Hellen savunma mimarisinin bir yansıması olsa da, bölgesel özellik olarak savunma yapılarıyla sivil ihtiyaçlar da birleştirilmiş olmalı", ibaresi altında bu alanların başından beri birer *Katoikia* (garnizon kökenli sivilleştirilen koloni) olarak kurulduklarının arkeolojik kanıtları şeklinde ele alınabilir. Yine de bu görüş için son sözü epigrafik kaynaklar söyleyecektir.

²⁷. Aydınöglü, 2003, 253, 255. Hüseyinler, Veyselli, Tabureli, Paslı, Takkadın gibi Makedon kurulumu kaleler/ ön karakollar daha sonra yailan idari organizasyon ve halk göçüyle olasılıkla birer sivil *katoikia* haline getirilmişlerdir. Ancak kaynaklarda yer olan bu bilgileri destekleyecek kanıtları hala bu bölgede sürdürülmekte olan kazı ve yüzey araştırmaları açığa çıkacaktır.

²⁸. Magnesia ad Sipylos buna en güzel örnektir Magnesia ad Sipylos. Rostovzeff, 1955

belgelerdir²⁹. Özellikle Blaundos´dan bulunmuş yazıt önemli bilgiler verir³⁰; İçeriğinden Attalos Katoikialar´ında Makedon olmanın ön planda olmadığı, içinde İonialı, Kariyalı ve Galat askerlerin bulunduğu anlaşılmaktadır³¹. Bu yazıtların çoğunda Attalos Katoikia`larının da hangilerinin askeri hangilerinin sivil koloniler olduklarını tam olarak anlayamamaktadır. Ayrıca *Katoikia*´larda yaşayan halkın ne kadarının Grek ya da Makedon olduğu, bunların içlerinde ne kadar yerli olduğu da bilinmiyor³². Seleukoslar´ınkilerle paralel ve hemen sonrasında Ptolemaios kuruluşu *Katoikia*´lar da vardır³³. Bunların ise yayılma alanlarının daha çok Kilikya bölgesinin batısı olduğu görülür³⁴.

Tüm bu kolonilerin niteliklerine bağlı yönetim düzenlerine baktığımızda şüphesiz askeri olanlarla olmayanlar arasında farklılıklar olduğunu tahmin edebiliriz. Fakat belirtildiği üzere hangilerinin askeri hangilerinin sivil olduklarının henüz kesin saptanamadığından ancak kendi zamanlarından sonraya ait belgeler ve aynı topraklarda süregelen bazı geleneksel yönetimler ele alınarak fikir yürütülmektedir. Buna göre hakimiyet altındaki toprakları ve sınırları korumak için uç noktalarda konumlandırılmış olan *Katoikia*´lar büyük ölçüde askeri amaçla kurulmuş olmalıdır ki buranın halkı da her an saldırıya hazır mobil birlikler olan askerlerden oluşmuştur³⁵. Yazıtlardan askeri olması gereken *Katoikia*´ların daha çok garnizon düzeni şeklinde organize oldukları anlaşılmaktadır. Bu düzende $\pi\epsilon\lambda\omicron\tau\iota$ = piyadeler, $\mu\pi\pi\epsilon\iota\varsigma$ =süvari birlikleri ve $\sigma\tau\rho\alpha\tau\iota\omega\tau\alpha\iota$ ünvanlı askeri yöneticilerle $\eta\eta\epsilon\mu\omicron\nu\epsilon\varsigma$ ünvanlı sivil yöneticiler yer almıştır³⁶. Yine yazıtlarda bu komutanlara verilmiş olan topraklardan bahsedilmektedir³⁷ki

²⁹ Cohen 1991, 46

³⁰ Blaundos IGR IV 717 ve Cohen, 1995, 292 ve Filges, 2001, 232

³¹ Cohen, 1995,145

³² OGIS 233 (Austin, n.190, 311 vd.) yazıtı Maender Magnesia´sı ile ilgili bir dekrettir. Bu dekrette I. Antiokhos´un buradan bir grup halkı Antiokhia Persis´e gönderdiğinden söz ediliyor, aynı durum Psidia Antiokhia´sı için de geçerlidir (Strab.XII.8.14). Yani büyük bir Grek yerleşiminden Katoikia´ ya kolonistler transver edilmektedir.

³³ Durugönül, 1999, 74 ve 2002,59; Cohen, 1995, 417

³⁴ Durugönül, 1998, 71 vd. ve 2002, 62, Sayar, 1995, 279

³⁵ Rostovtzeff, 1955, 392

³⁶ OGIS 229 (Austin, n. 182, 297 vd) yazıtında Smyrna ile Magnesia arasında bir anlaşma konu edilmiştir. Burada Symrna´daki kolonistlerden bahsedilirken ve bunların burada yaşayan süvari ve piyadeler olduğu belirtiliyor. Oertel´ e (1921, 5) göre burada aktif görev yapan bu askeri kolonistler buraya 3. Suriye savaşı sırasında güvenliği sağlamak ve ayaklanmaları önlemek amacıyla gönderilmişlerdi. (Cohen, 1995,216)

³⁷ Insch v. Perg. 158 (Welles, RC 16, 85 vd. ve RC 51,205 vd.) yazıtı, İÖ 2. yy la aittir ve Pergamon´da komutanlara verilen kleroslardan bahseder. Buna göre komutanlarda birine 100 plethren tarla, 10 plethren bağ, bir diğerine 50 plethren tarla, 5 plethren bağ verilmiş. Böylece bir Katoikia icinde birden fazla Kleros´un da

araştırmacılar bu bilgiyi Ptolemaioslar'ın Mısır'da kullandıkları κληρουχοι = *Kleroukhoi*'luk sistemiyle ilişkilendirirler³⁸. İlk örneği Attika'da İÖ.7. yy da var olan bu tımar sistemi, ana yerleşimden Apoikialara *Kleroukhoi* olarak adlandırılan liderler gönderilmesiyle yapılandırılmıştır³⁹. Mısır da ise Ptolemaios döneminde *Kleroukhoi*'lar, kırsalda yaşayan tarım işleriyle uğraşan büyük beyler olarak karşımıza çıkar. *Kleroukhoi*'lara belli miktarda işletmesi, adam çalıştırması ve geliriyle asker yetiştirmesi için κληρος yani toprak verilmiştir; bunun karşılığında askeri bir tehlike durumunda emrindeki beslediği askerleri devlet adına harekete geçirmekle yükümlendirilmişlerdir. İşlettikleri toprakların yönetimi ise sonradan oğullarına geçmektedir. Bazı araştırmacılar Seleukos ve Ptolemaios *Katoikia*'larındaki bu düzenin başı beylerin, çoğu zaman *Kleroukhos* değil *Katoikos* olarak adlandırıldıklarını savunmaktadırlar. Hatta Mısır'da *Kleroukhos* ve *Katoikos* olmak üzere iki türde toprak sahibinin aynı dönemde beraber var olduklarına dikkat çekmektedirler⁴⁰ki şüphesiz bu henüz aydınlanamayan bir ayrıma işaret etmektedir. Yine yazıtlardan Anadolu'da da özellikle Roma döneminde kırsalda büyük toprak sahiplerinin olduğunu biliyoruz ki bunların bir kısmı yerli beylerken bir kısmı da büyük yerleşimlerin territoriumlarına bağlı *Katoikia*'ların başındaki kişilerdir⁴¹. Yine örneklerine Kilikya'da rasladığımız kırsaldaki tarım alanları ortasına kurulmuş villalar⁴² belki de Seleukos döneminden beri gelen birer sivil *Katoikia*'ya ve bunu yöneten *Katoikos*'a işaret etmektedir⁴³.

olabileceğini anlıyoruz.

³⁸ .Rostovtzeff, 1955, 221 ve Oertel, 1921. 14

³⁹ . Der Kleine Pauly, Bd.3, 1979, 252 vd.

⁴⁰ . Rostovtzeff, 1955, 577 ve 700

⁴¹ . a.g.e, 958

⁴² . Aydınöglü, 1999, 155 vd.

⁴³ . Aydınöglü'nun (1999, 155-167) üzerinde çalıştığı Kilikya'daki Villa

Rustica'lar arasında saptamış olduğu, özellikle kuleli örnekler dikkate alındığında, yapıların savunma mimarisi izleri taşıması, erken dönemlerden beri bu alanda askeri işlevli binaların ağırlıkta olduğu bir *Katoikia*'nın devamını akla getirmektedir. Öyle ki Kilikya'nın kırsalında bile yerel değil, Roma mimarisine özgün tipte (İtalya ve Hellas'daki örneklerle paralel) görkemli büyük binalar yapılması, yerel zenginin gücünü değil, oradaki Roma gücü ve otoritesine işaret ediyor olabilir. Cicero söylevlerinde, kendi yaşadığı dönemde bile, özellikle Kilikya'daki dağı, yerli kabilelerin/halkların İmparatorluk için sorun yarattığından bahsetmektedir. Durum böyle iken Roma'nın bu bölgenin kırsalında sadece tarımı denetlemek değil, aynı zamanda hala mobil askeri kuvvetler bulundurma ihtiyacı da söz konusudur. Bu nedenle bu villaların Roma'ya bağlı tımar sahibi *Katoikos*/*Kleroukhoi*'un kullandığı konut ve tahıl deposu olmaları yanında, küçük ordugah merkezi işlevini de görmüş olmaları akla yakındır.. Aydınöglü'nun sürdürmekte olduğu araştırmalar kapsamında, söz konusu binaların bulunduğu alanlar ve çevresini tümüyle araştırılıp değerlendirilecek olması, bu görüşe/soruya da şüphesiz açıklık getirecektir. Eğer bulgular önerilen yönde ise, bu Roma'nın eyaletlerde yürüttüğü politika çerçevesinde özellikle kırsal alanlarda yaptığı düzenlemeler konusunun aydınlanmasında ciddi bir adım olacaktır.

Katoikia'ların merkezi yönetimleriyle bağlantıları üzerine elde az bilgi mevcuttur, örneğin Attalos dönemine ait yazıtlarda buralardan sorumlu "οικονομος της Καιρηνον κατοικιας" ibaresiyle merkezden gönderilen bir denetim memuru bulunduğu görülüyor. Benzer şekilde Roma İmparatorluk döneminde de "Βραβευται" adlı senelik memurlar bu yerleşimlerde denetim işini yürütmüşlerdir⁴⁴.

Katoikia'ların fiziksel yapılarına gelince; prensipte Grek *polis* ile bağlantılı olması düşünülen *Katoikia* lar Anadolu'da bulunan yazıtlara bakıldığında kırsal karakter taşıyan çoğunlukla *polis* 'ten bağımsız birer yerleşim oldukları dikkat çekmektedir⁴⁵. Öyle ki bazı Hellenistik dönem yazıtlarında⁴⁶ *Katoikia*'nın *Kome*=köy nitelikli en küçük yerleşim birimi yerine kullanılmış olduğu görülmekle beraber bazen aynı yazıtta aynı yer için bu iki terimin beraber yer aldığı, bazen de birbiri yerine kullanıldığı görülür. *Katoikia* Roma dönemi yazıtlarında karışık bir kavram şeklinde dönüşmüştür, öyle ki burada yaşayan halktan *Katoikountes* olarak bahsedilmektedir ve bunlar *Katoikia*'nın bağlı bulunduğu *polis*'in vatandaşlarından ayrı tutulmaktadırlar. Yani *polis*'ten *Katoikia*'nın bu dönemde de bağımsız bir statüsü mü var yoksa *polis*'in territorumu içinde yer alan bir birim mi yeterince belirli değildir. Ancak fiziksel yapı olarak *Katoikia*'ların Roma Döneminde de köy durumunda oldukları anlaşılmaktadır⁴⁷.

Bunların yanında, Ptolemaios iktidar alanı ve Roma dönemine ait yazıtların bazılarında, *Katoikia* ibaresine bazı eski tapınak devletleriyle bağlantılı olarak rastlıyoruz.⁴⁸ Öyle ki bağımsız tapınak devletleri, önceleri güçlerini kırmak amacıyla yakınlarına kurulan *Katoikia* tarafından zaman içinde soğurulmuşlardır. Örneğin Kastabala-Hierapolis⁴⁹ gibi tapınak devletleri Makedon iskancılarca takviye edilerek sivil yerleşim haline getirilmişlerdir. Yine Nagidos ile Ptolemaiios'lar tarafından kurulan Arsinoe⁵⁰ arasındaki ilişki⁵¹, bu asimilasyonun ne denli hassas bir diplomasiyle diretildiğini gözler önüne sermektedir.

⁴⁴. Oertel, 1921. 10 ve Rostovtzeff, 1955, 696

⁴⁵. Schuler, 1996. 33

⁴⁶. Rostovtzeff, 1955, 511-513

⁴⁷. Rostovtzeff, 1955, 514: Telmessos yazıtı ilginç şeyler ortaya koyuyor. Antiokhos'un askeri kolonisi olan Telmessos basit köy şeklinde askeri bir katoikia iken, Eumenes II döneminde tekrar canlandırılarak zengin bir Laoi durumunu aldığı belirtiliyor. Bu dönemde buradaki askeri karaktere işaret eden hiçbirşeyden bahsedilmiyor.

⁴⁸. Oertel, 1921, 9

⁴⁹. Rostovtzeff, 1955, 372 ve Cohen, 1995, 367

⁵⁰. Sayar, 1994, 199

⁵¹. Bu uygulamayı ayrıntılarıyla içeren yazıt için bkn. Opelt, I.-Kirsten, E.1998, 55-57. değerlendirme için Durugönül, 1999, 73 vd.

Eldeki tüm bu bilgiler şu şekilde özetlenip sonuçlandırılabilir; Hellenistik Monarklar tarafından Anadolu'da kurulmuş kırsal üstler olan *Katoikia*'lar, başlangıçta sosyo-politik ve askeri açıdan stratejik noktaları güvence altına almak amacıyla ön karakollar olarak kurulmuşlardır. Zamanla bunlardan coğrafi konumları uygun olanlar Hellenleştirme kapsamındaki şehirleşme hareketine dahil edilmişlerdir. Bu da söz konusu *Katoikia*'lara çevre yerleşimlerden halk göçü veya zorunlu *Synoikismos*larla gerçeleştirilmiştir. Bu yolla *Katoikia*'ların bir kısmı, büyük Hellenistik yerleşimlerin çekirdeklerini teşkil etmişlerdir. Diğer bir durumda da Katoikialar Hellenistik dönemden başlayarak bağımsız olan tapınak devletinin yakınına kurulup bunların kontrollerinin sağlanmasında kullanılmışlardır. Ancak çok geçmeden bu özerk devlet söz konusu Katoikia merkez alınarak onun ismi altında ve sivil halk takviyesiyle soğurulmuştur. Bunların yanında *Kome* statüsünde kalanları ise *Kleroukhoi*'luk olarak anılan tımar sistemiyle, *Katoikos* ünvanlı beyin idaresinde *Katoikountes* olarak nitelendirilmiş halkıyla direkt merkezi yönetime bağlı, ya da polisin territoriumunda ona bağlı bir birim şeklinde Roma imparatorluk dönemi içine kadar varlıklarını sürdürmüşlerdir.

Kısatmalar ve Bibliografya

Austin, 1981	Austin, M.M. <i>The Hellenistic World from Alexander to the Roman Conquest</i> , 1981
Aydinoğlu, 1999	Aydinoğlu, Ü., "Doğu Dağlık Kilikia'da Villae Rusticae" <i>Olba II</i> (1. Cilt), 1999 155-165.
Aydinoğlu, 2003	Aydinoğlu, Ü., "The Settlement Patterns of the Olbian Territory in Rough Cilicia in The Hellenistic Period" <i>Olba VIII</i> , 2003, 251-263
Aydinoğlu, 2004	Aydinoğlu, Ü., "Yerel İrade -Dış Baskı Tartışması Arasında Olba Territoriumundaki Yerleşim Düzenlemesi ve Hellenistik Dünyadaki Yeri" <i>Olba X</i> , 2004, 169-185
Billows, 1995	Billows, R.A. <i>Kings and Kolonist, Aspects of Macedonian Imperialism</i> , 1995
Cohen, 1991	Cohen, G. M.. "Katoikia, Katoikoi and Macedonians Asia Minor", <i>Anc Soc</i> 22, 1991, 41-50
Cohen, 1995	Cohen, G. M.. <i>The Hellenistic Settlements in Europe, the Islands and Asia Minor</i> , 1995
Durugönül, 1998	Durugönül, S. "Seleukoslar'ın Olba Territoriumunda Akkulturation Süreci, <i>Olba I</i> , 1998, 69-76
Durugönül, 1999	Durugönül, S. "Nagidos Üzerine Düşünceler", <i>Olba II</i> , 1999,69-70

- Durugönül, 2002 Durugönül, S. "Dağlık Kilikya ve Kapaz Bölgesi (Kuzey Kıbrıs)", *Olba* VI, 2002, 57-69,
- IGR *Inscriptiones graecae ad res romans pertinentes*, ed. R. Cagnat 1906-1927
- OGIS *Orientalis Graeci Inscriptiones Selectae*, ed. W. Dittenberger, 1-2, 1903-1905
- Oertel, 1921 Oertel, F. "Katoikoi", *RE* XI 1,2, 1921, 2-26
- Opelt.-Kirsten 1998 Opelt, I.-Kirsten, E. „Eine Urkunde der Gründung von Arsinoe in Kilikien“, *ZPE* 77, 1998, 55-66
- Rostovtzeff, 1955 Rostovtzeff, M. *Gesellschafts und Wirtschaftsgeschichte der hellenistischen Welt*, 1955
- Sayar, 1994 Sayar, M. H. „Antik Kilikia'da Şehirleşme“ *XII TTK Kongresi*, 1994, 194-225
- Sayar, 1995 Sayar, M.H. „Eine neu entdeckte seleukidische Befestigung im ostkilikischen Taurus“ *Antike Welt*, 26, 1995, 279-282
- Schuler, 1996 Schuler, C. *Laendliche Siedlungen und Gemeinden in hellenistischen und römischen Kleinasien*, 1996
- Welles, RC Welles, C.B. *Royal Correspondence in the Hellenistic Period*, 1934
- Tscherikower 1927 Tscherikower, V. *Die hellenistischen Staetegründungen von Alexander dem Grossen bis auf die Römerzeit*, 1927